

Nd.

148. Frumvarp til laga

[88. mál]

um sauðfjárbaðanir.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Sérhverjum eiganda eða umráðamanni sauðfjár ber skylda til að láta fram fara rækilega böðun, samkvæmt því sem fyrir er mælt í lögum þessum, á öllu því sauðfé, sem hann hefur undir höndum, þar með talið fóðrafé tekið af öðrum og fé, sem heimtist eftir böðun.

Lögskipaðar baðanir skulu fara fram annað hvert ár á öllu landinu á sama vetri á tímabilinu frá 15. október til 15. febrúar. Skulu sauðfjáreigendur hafa nothæf tæki eða aðstöðu til böðunar eða greiða þann kostnað, er af útvegum tækjanna leiðir, ef þeir leggja þau ekki til sjálfir. Þeir skulu einnig sjá fyrir hæfum vinnukrafti, svo að böðun geti að dómi baðstjóra gengið greiðlega og þannig, að viðhlítandi sé.

2. gr.

Ef fjárkláða verður vart eða mikilla óþrifa í sauðfé, er landbúnaðarráðherra heimilt, að fengnum tillögum yfirdýralæknis, að fyrirskipa, að sauðfé skuli skoðað og baðað árlega eða oftár á stærri eða minni landsvæðum, eftir því sem nauðsyn krefur.

3. gr.

Héraðsdýralæknar skulu vera eftirlitsmenn með sauðfjársböðunum í þeim héraðum, þar sem þeir eru búsettir, að svo miklu leyti sem þeir geta annazt slíkt eftirlit að dómi landbúnaðarráðherra.

Annars staðar skipar landbúnaðarráðherra eftirlitsmenn með sauðfjársböðun, einn í hverju sýslu- eða bæjarfélagi, að fengnum tillögum yfirdýralæknis og sýslunefndar eða bæjarstjórnar. Skal skipa eftirlitsmenn til fjögurra ára í senn. Eftirlitsmenn skulu annast undirbúning böðunar hver í sínu umdæmi. Þeir skulu hlutast til um, að verzlani hafi næg baðlyf, leiðbeina baðstjórum og annast skýrsluhald varðandi sauðfjársböðun. Þá skulu þeir einnig í samráði við baðstjóra ákveða, hvenær baða skuli í hverjum hrepp innan þess takmarks, sem ákveðið er í 1. gr., og tilkynna það sauðfjáreigendum.

4. gr.

Eftirlitsmenn skulu í samráði við hreppsnefndir útnefna baðstjóra, einn eða fleiri í hverjum hreppi, eftir því sem nauðsyn krefur. Í bæjum ráða eftirlitsmenn baðstjóra eftir þörfum í samráði við bæjarstjórn. Baðstjórar skulu skipuleggja böðunarframkvæmdir, hver á sínu svæði, vera viðstaddir böðun, hafa gát á því að þeir, sem að böðun starfa, fylgi settum reglum, og fylgjast vel með því, hvort óþrifa verði vart í fénu.

Þóknun fyrir störf eftirlitsmanns innan hveftrar sýslu eða bæjarfélags greiðist úr sýslu- eða bæjarsjóði eftir reikningi, er sýslunefnd eða bæjarstjórn úrskurðar. Kaup baðstjóra greiðist á sama hátt úr sveitarsjóði eða bæjarsjóði.

5. gr.

Ef fjárkláða verður vart eða grunur leikur á, að kind hafi sýkt af fjárkláða, skal sá, er kindina hefur undir höndum, einangra hana án tafar frá öðru fé og tilkynna hreppstjóra eða bæjarstjóra þegar í stað. Er þeim skylt að halda hinu kláðasjúka fé í einangrun á kostnað eiganda, unz úrskurður dýralæknis hefur fengizt um, hvort um fjárkláða sé að ræða.

Reynist kindin kláðasjúk, skal dýralæknir gera ráðstafanir til útrýmingar sjúkdóminum strax og fært þykir í samráði við yfirdýralækni og viðkomandi eftirlitsmann.

6. gr.

Landbúnaðarráðherra getur, að fengnum tillögum yfirdýralæknis, veitt frest eða undanþágu frá lögboðinni sauðfjárböðun, ef heilbrigði fjárins er svo háttað að dómi héraðsdýralæknis, að hætta kunni að stafa af böðun, eða ef hann álitur hættu á, að böðun geti valdið útbreiðslu næmra sauðfjársjúkdóma.

7. gr.

Landbúnaðarráðherra ákveður, að fengnum tillögum yfirdýralæknis, hvaða tegund baðlyfja skuli nota við sauðfjárbaðanir.

Ef baða þarf fé oftast en einu sinni sama veturinn vegna fjárkláða, greiðir ríkissjóður andvirði baðlyfjanna að hálfu leyti, eins og þau kosta á næsta verzlunarsað. Fjáreigendur greiði annan kostnað við sauðfjárbaðanir.

8. gr.

Landbúnaðarráðherra setur reglugerð um framkvæmd sauðfjárbaðana, að fengnum tillögum yfirdýralæknis og Búnaðarfélags Íslands. Er heimilt í slíkri reglugerð að setja ákvæði um dagsektir, ef fjáreigendur hafa eigi án lögmætra forfalla lokið böðun á fé sínu fyrir lögskilinn tíma, og að heimilt sé að baða sauðfé á kostnað eiganda, hafi hann eigi lokið böðun á tilskildum tíma.

9. gr.

Brot gegn lögum þessum svo og reglugerðum og fyrirmælum, sem sett kunna að verða samkvæmt þeim, varða sektum frá 1000—10000 kr., sem renna í sveitar-sjóð eða bæjarsjóð, þar sem brotið er framið.

Skal fara með þau mál að hætti opinberra mála.

10. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 90 frá 3. maí 1935, um útrýmingu fjárkláðans, og lög um sauðfjárbaðanir, nr. 19 13. janúar 1938.

Greinargerð.

Nefndin flytur frv. þetta eftir beiðni landbúnaðarráðuneytisins, en einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um afstöðu til málsins. Frv. fylgdi svofelld greinargerð:

Hinn 14. október s. l. fól landbúnaðarráðherra þeim Páli A. Pálssyni yfirdýralækni og Steingrími Steinþórssyni búnaðarmálastjóra að endurskoða gildandi lagaákvæði um sauðfjárbaðanir og semja uppkast að lagafrumvarpi um það efni. Hafa þeir samið lagafrumvarp þetta, og fylgdi því svo hljóðandi greinargerð:

Á undanförnum árum hafa víða meðal bænda komið fram allháværar raddir um, að breytinga væri þörf á núgildandi lagaákvæðum um sauðfjárbaðanir. Þess vegna var á síðasta búnaðarþingi borin fram tillaga af fulltrúa Vestur-Húnvetninga um endurskoðun og breytingu á lögum um sauðfjárbaðanir. Var tillaga hans þannig:

„Þar sem nú eru í notkun baðlyf, sem hafa reynzt svo örugg í notkun, að þrif á sauðfé eru nú hin beztu í landinu yfirleitt, stór landsvæði afgirt þannig, að samgöngur eru nú mjög takmarkaðar frá því, sem áður var, og því ekki jafnerfitt og áður að hindra útbreiðslu óþrifa, lög frá 1938 hins vegar orðin gömul og úrelt, enda brotin á flestum sviðum, sérstaklega það ákvæði laganna, að þrifa-böðun fari undantekningalaust fram árlega, þá tel ég nauðsyn bera til, að búnaðarþing það, er nú situr, taki til athugunar að vinna nú þegar að því, að lögunum verði breytt í þá átt, að sauðfjáreigendur geti við unað.“

Í framhaldi af tillögu þessari samdi búfjarræktarnefnd búnaðarþings frumvarp til laga um sauðfjárbaðanir, sem gerði ráð fyrir, að lögbundnar þrifabaðanir skyldu fara fram annað hvert ár.

Ekki náðist þó samkomulag um afgreiðslu frumvarpsins á búnaðarþingi, og var málið afgreitt með eftirfarandi dagskrártillögu:

„Með því að frumvarp til laga um sauðfjárbaðanir felur í sér miklar breytingar frá eldri lögum, ályktar búnaðarþing að senda frumvarpið heim í hreppana, sauðfjáreigendum til athugunar og umsagnar.“

Samkvæmt þessari samþykkt búnaðarþings var áðurnefnt frumvarp sent öllum hreppsnefndum til umsagnar.

Svör hafa aðeins borizt frá 48 hreppsnefndum. Eru svörin allósamhljóða, 31 er hlyntur þeirri breytingu að lögbjóða þrifaböðun aðeins annað hvert ár, en 17 svör voru á þá leið, að eigi væri ráðlegt að gera breytingar á núverandi lagaákvæðum um þetta efni.

Gera má ráð fyrir, að svör þau, sem borizt hafa, þótt ekki séu þau fleiri, gefi nokkuð rétta mynd af skoðun bænda á þessu máli, og væntanlega eru það þeir, sem áhuga hafa á málinu, sem senda svör sín.

Frumvarp það, sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir sömu aðalbreytingu á þessum málum og fram kom í frumvarpi því, sem lagt var fyrir búnaðarþing, að lögböðin þrifaböðun skuli framkvæmd annað hvert ár. Jafnframt er þó í 2. gr. frumvarpsins heimild til þess að fyrirskipa á stærri eða minni svæðum, jafnvel öllu landinu, böðun á sauðfé tvisvar á vetri eða oftár, ef svo reynist, að nauðsyn beri til vegna kláða eða mikilla óþrifa í sauðfé.

Reynsla undanfarinna ára hefur sýnt, að með þeim lyfjum, sem nú eru tiltæk, er vel gerlegt að halda lús á sauðfé alveg í skefjum og útrýma henni að því er virðist úr heilum héruðum, ef samvirkusamlega er unnið. Virðist svo, að það sé fyrst og fremst vandvirkni, sem hefur skort á þeim fáu stöðum, þar sem enn verður vart við lús á sauðfé. Þá er og þess að gæta, að samgöngur fjár í landinu er nú mjög með öðrum hætti en áður var, á þeim tíma, er núverandi lög tóku gildi. Má gera ráð fyrir, að þær hömlur á fjársamgöngum, sem nú eru, haldist enn um allangt árabíll, en þær auðvelda mjög baráttuna gegn óþrifum í sauðfé í landinu sem heild.

Á þeim árum, er núgildandi löggjöf um sauðfjárbaðanir var sett, mun fjárkláði enn hafa verið allútbreiddur í sumum héruðum landsins og lús á sauðfé, einkum færilús, var algeng. Er þetta samdóma álit þeirra, er þá voru kunnugir þessum málum, enda þótt skýrslur um þessi atriði séu ekki fyrir hendi.

Um svipað leyti og lögin tóku gildi, fór að bera á mæðiveiki í sauðfé, og náði sú veiki skjótt mjög mikilli útbreiðslu, eins og kunnugt er. Hlífðust því margir bændur í þeim héruðum, þar sem mæði og votamæði geisaði, við að baða sauðfé sitt, nema brún nauðsyn krefði, því að almennt var talið, að mæðiveikt fé þyldi illa baðanir, jafnvel þó að fyllstu varúðar væri gætt. Þá mun og ekki hafa verið gengið mjög fast eftir því af hreppsnefndum og öðrum yfirvöldum, sem um þessi mál áttu að fjalla, að hinum lögskipuðu þrifaböðunum væri framfylgt. Þó mun þetta hafa verið nokkuð misjafnt eftir því, hvar á landinu var, t. d. var mjög myndarlega unnið að því að útrýma fjárkláða á þessum árum á Suðurlandi.

Það sýnir einnig glögg, að ástandið var ekki sem bezt í þessum málum, að ákvæði um útrýmingu fjárkláða eru tekin upp í lögin um varnir gegn útbreiðslu næmra sauðfjársjúkdóma og útrýmingu þeirra, er afgreidd voru frá Alþingi 1947.

Í sambandi við hin stórfelldu fjárskipti, sem fram fóru á árunum 1944—1952, var reynt eftir megni að útrýma fjárkláðanum, en hann var við byrjun fjárskiptanna nokkuð útbreiddur í sumum sveitum á Vestfjörðum og dreifðist þaðan fyrstu árin eftir að fjárskipti hófust.

Veturinn 1948—1949 var framkvæmd útrýmingarböðun á Vestfjörðum, og kom þá í ljós, að fjárkláði fannst í öllum sýslum á Vestfjörðum nema V.-Ísa-fjarðarsýslu.

Haustið 1948 voru flutt fjárskiptalömb í Húnavatnssýslur, og fannst kláði þar fyrsta veturinn á 32 bæjum. Virtist svo sem kláðinn hefði borizt með fjár-

skiptalömbunum í flestum tilfellum. Á þessu fjárskiptasvæði var því líka framkvæmd útrýmingarböðun á sauðfé.

Ekki reyndist þó unnt að útrýma fjárkláðanum að fullu í þessum landshlutum með útrýmingarböðunum. Hann reyndist furðu lífseigur á einstaka bæjum, þrátt fyrir itrekaðar baðanir.

Síðan hafa aðgerðir í stórum dráttum verið þær, að þrifabaðanir hafa árlega farið fram á Vestfjörðum og eldri fjárskiptasvæðum, en tvíbaðað hefur verið á nýjum fjárskiptasvæðum sama árið og fjárskiptin hafa verið framkvæmd.

Eftirfarandi yfirlit sýnir fjölda bæja, þar sem fé hefur fundizt smitað af fjárkláða síðan 1948. Þess ber að gæta, að eftir því sem fjárskiptum miðaði áfram, jókst svæði það, sem baðað var á undir eftirliti, og jafnframt tala baðaðs fjár ár hvert.

Veturinn:	Tala býla með fjárkláða:
1948—49	64
1949—50	17
1950—51	5
1951—52	7
1952—53	2
1953—54	1
1954—55	4
1955—56	2
1956—57	1

Samkvæmt þessu yfirliti hefur tala býla, þar sem kláða hefur orðið vart, farið jafnt og þétt lækkanði, en þó er líklegt, að honum sé ekki enn að fullu útrýmt úr landinu, því að fjárkláði getur leynzt furðu lengi, ef viss skilyrði eru fyrir hendi, án þess að eftir tekið.

Sú skoðun hefur verið nokkuð almenn hér á landi, að útrýma megi kláða í sauðfé til fulls með einni allsherjar útrýmingarböðun. Kom þessi skoðun berlega í ljós, er löggin um útrýmingu fjárkláða, nr. 90 1935, voru til umræðu á Alþingi á sínum tíma.

Eins og aðstæður eru hér á landi, bæði með samgang sauðfjár, fjárhúsabyggingar, heimtur o. fl., mun þó vera mjög hæpið, eins og reynslan hefur sýnt, að treysta um of á almenna útrýmingarböðun til þess að losna að fullu við fjárkláðann. Auk þess er vart gerlegt að framkvæma allar baðanir hér með sérstaklega þjálfuðu starfslíði, eins og tíðkast víða erlendis. Hér vinna bændur sjálfir að böðun og vart annað fyrirkomulag framkvæmanlegt. Jafnvel þó að framkvæmd böðunar sé háð eftirliti, er ávallt hætta á, að einhvers staðar skeiki um næga vandvirkni, þar sem margar hendur vinna erfitt og vandasamt verk. Því höfum við talið, eins og nú er komið þessum málum, að reglulegar þrifabaðanir með vissu millibili séu heppilegasta leiðin til þess að losna við óþrif í sauðfé.

Á hinn bóginn hefur sú skoðun orðið næsta almenn meðal bænda hin síðari ár, að þegar ekki verður vart færilúsa eða kláðamaura í heilum héruðum, megi slá slöku við sauðfjárbaðanir.

Afleiðing þessarar skoðunar hefur orðið sú, að mikillar tregðu hefur gætt víða með framkvæmd á lögskipuðum þrifaböðunum. Nú er svo komið, að mjög er erfitt að framkvæma þrifabaðanir af þessum sökum og sektarákvæði gildandi laga svo lág, að þau veita enga stoð í þessu efni.

Að vel athuguðu máli höfum við því gert ráð fyrir því í meðfylgjandi frumvarpi, að þrifabaðanir yrðu framkvæmdar annað hvert ár, en jafnframt reynt með ákvæðum um aukið eftirlit og hækkuðum sektum að girða fyrir, að menn komist undan því að baða fé sitt.

Ef þessar aðgerðir reynast eigi nægilegar, heimilar 2. gr. laganna frekari og ýtarlegri framkvæmdir til eyðingar óþrifum í sauðfé.

Um einstakar gr. frv. skal þetta tekið fram.:

Um 1. gr.

Í þessari grein er gert ráð fyrir verulegri breytingu frá núgildandi lagaákvæðum, þar sem svo er til ætlað, að þrífaböðun sauðfjár fari nú fram annað hvert ár, í stað þess að þrífaböðun skuli fara fram árlega, eins og gert er ráð fyrir í lögum nr. 19 13. jan. 1938. Eins og fyrr er sagt, er breyting þessi gerð samkvæmt reynslu undanfarinna ára, sem leitt hefur í ljós, að eyða má lús af sauðfé með einni böðun, sé nægilegrar vandvirkni gætt.

Mjög er misjafnt, á hvaða tíma árs bændur vilja baða. Ræður þar mestu um tíðarfar og búskaparhættir. Flestir munu þó leitast við að ljúka böðunum fyrir hátiðar, en í nokkrum héruðum eru menn vanir að biða með sauðfjárbaðanir fram yfir fengitíma. Virðist eðlilegt að heimila nokkurt svigrúm í þessu efni. Hins vegar er ekki heppilegt, að baðanir dragist fram yfir 15. febrúar, ef tvíbaða þarf fé sama veturinn eða ef baða þarf hjá mönnum, sem hafa viljað skjóta sér undan að baða fé sitt, eins og alloft hefur átt sér stað.

Það virðist sjálfsögð krafa, að sauðfjáreigendur hafi útbúnað til þess að baða fé sitt, enda sú aðstaða víðast hvar fyrir hendi nú orðið, nema í þéttbýli, þar sem menn reka fé til böðunar á einn stað.

Með þeirri fólksfæð, sem víða er í sveitum landsins að vetrinum, hefur virzt fullkomin ástæða til þess að tryggja, að sauðfjáreigendur hafi nægan vinnukraft við böðun, svo að hún verði af þeirri ástæðu fljótt og vel af hendi leyst og taki eigi óhóflega langan tíma, þar sem leggja verður áherzlu á, að baðstjóri ljúki böðun í sínu umdæmi á sem skemmstum tíma.

Um 2. gr.

Með þessari grein ætti að vera nægilega tryggt, að fjárkláði eða önnur óþrif í sauðfé nái eigi útbreiðslu. Eins og nú er háttað samgöngum sauðfjár, virðist ekki líklegt, að til útrýmingaraðgerða þurfi að grípa nema á takmörkuðum svæðum, t. d. í fjárskiptahólfi eða hluta þess.

Um 3. gr.

Vart verður hjá því komizt að leita til héraðsdýralækna, er greina þarf vafasöm tilfelli af fjárkláða, þar sem smásjarrannsókn er nauðsynleg. Því þykir eðlilegt, að þeir gegni hlutverki eftirlitsmanna í þeim héruðum, þar sem þeir eru búsettir, enda hafa þeir að ýmsu leyti hentugri aðstöðu til þess að sinna þessu starfi en aðrir.

Aðrir eftirlitsmenn skulu skipaðir til 4 ára í senn. Með því skapast meiri festa í starfið, og það ætti að reynast hægara í framkvæmd.

Um 4. gr.

Reynslan undanfarin ár hefur berlega sýnt, að tilgangslítið er að ætla sér að framkvæma baðanir, svo að í nokkru lagi sé, nema baðstjórar séu viðstaddir til þess að sjá um böðun á hverjum bæ, fylgjast með því, að rétt baðlyf séu notuð, blöndun sé rétt framkvæmd og að öllu sé farið eftir settum reglum, auk þess sem með því einu móti er unnt að fylgjast með því, hvort óþrifa verði vart. Teljum við ákvæði þessarar greinar mjög mikilsvert vegna þess, að einmitt þetta atriði, að baðstjórar séu viðstaddir og stjórnir böðun, hefur reynzt mjög nauðsynlegt, því að ella fer böðun oftast í handaskolum. Núgildandi lagaákvæði um þrífabaðanir, nr. 19 13. jan. 1938, kveða ekki skýrt á um þetta atriði, og hefur það verið mjög til boga við framkvæmd þeirra.

Um greiðslu til baðstjóra og eftirlitsmanna er gert ráð fyrir sama fyrirkomulagi og tíðkæpt hefur.

Um 5. gr.

Ákvæði þessarar greinar miðar að því að tryggja svo sem unnt er að hefta útbreiðslu og uppræta fjárkláðann, strax og sjúkdómsins verður vart. Ákvæði þessu svipuð hafa verið í gildandi lögum og komið að verulegu gagni hin síðari ár.

Um 6. gr.

Þar sem svo getur verið háttað heilsufari sauðfjár, að áhætta sé nokkur samfara böðun, þykir rétt að hafa í lögunum heimild til þess að fresta eða veita undanþágu frá böðun, ef slíkt er réttmætt að dómi dýralæknis. Sama máli gegnir, ef smit-hætta er talin geta stafað af böðun, þar sem margt fé er rekið saman til böðunar.

Um 7. gr.

Gæði og val baðlyfja hafa iðulega valdið deilum hér á landi. Því þykir full ástæða til þess að setja í lögin ákvæði þess efnis, að fara skuli eftir tillögum sérfróðs manns um val baðlyfja, svo að tryggt sé, að viðurkennd og reynd baðlyf séu notuð. Það mundi og torvelda mjög framkvæmd böðunar, ef mörg ólík baðlyf væru í notkun samtímis.

Um greiðslu ríkissjóðs á hluta af baðlyfskostnaði, ef endurtaka þarf böðun sama veturinn, er gert ráð fyrir svipuðum ákvæðum og nú gilda.

Um 8. gr.

Sumir sýslumenn, er hafa þurft að hafa afskipti af böðunarmálum undanfarin ár, hafa lagt áherzlu á, að með dagsektum mætti knýja þá menn, sem þráast við að baða, til þess að framkvæma böðun, en slíkt ber ekki ósjaldan við, án þess að fram-bærilegar afsakanir séu fyrir hendi. Þykir því rétt að taka upp þessi ákvæði ásamt ákvæði um valdböðun á kostnað eiganda.

Um 9. gr.

Hin lágu sektarákvæði laga nr. 19 13. jan. 1938 eru löngu úrelt orðin vegna geysilegrar rýrnunar á verðgildi peninga. Þykir því sjálfsagt að hækka verulega sektir, sem beita má fyrir brot á lögunum.